

ΙΚΑΡΟΣ ΜΑΝΤΟΥΒΑΛΟΣ

ΟΙ ΟΙΚΟΙ ΣΙΝΑ ΚΑΙ ΜΑΝΟΣ.
ΔΥΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΑΠΟ
ΤΟΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΧΩΡΟ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Α Ν Α Τ Υ Π Ο
ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΜΟ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ
ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

ΑΘΗΝΑ
2 0 1 3

Οι οίκοι Σίνας και Μάνου. Δυο επιχειρηματικές διαδρομές από τον βαλκανικό χώρο στην Κεντρική Ευρώπη

Ο τίτλος της παρούσας μελέτης αποτυπώνει τη βασική μου πρόθεση: να εξετάσω παράλληλα δύο εμπορικές οικογένειες, τους Σίνα και Μάνου, που μετακινήθηκαν από τα Βαλκάνια στα κεντροευρωπαϊκά εδάφη της Μοναρχίας των Αψβούργων, στο τελευταίο τέταρτο του 18ου αιώνα, αναδεικνύοντας συγκλίνουσες και αποκλίνουσες μεταναστευτικές, διαγενεακές συμπεριφορές και στάσεις. Το ενδιαφέρον μας περιστρέφεται, ως επί το πλείστον, γύρω από την επιχειρηματική δράση των κυρίων εκπροσώπων της πρώτης και δεύτερης μεταναστευτικής γενιάς, του Σίμωνα (1753-1822) και Γεώργιου Σίνα (1783-1856) και του Δημήτριου (1754-1815) και Στέφανου Μάνου (1812-1888). Τα συγκριτικά ερωτήματα εστιάζονται κυρίως στα πεδία των οικονομικών τους δραστηριοτήτων, την οργάνωση των εμπορικών επιχειρήσεων και την ανάπτυξη των επενδυτικών τους σχεδίων. Ας υπογραμμιστεί ότι η τρίτη γενιά δεν αποτελεί αντικείμενο εξέτασης, εξαιτίας του μικρότερου ρόλου της στη διεύρυνση του οικονομικού κεφαλαίου των οικογενειών Σίνα και Μάνου. Το όνομα, φερ' ειπείν, του Σίμωνα Σίνα (1810-1876) του νεότερου συνδέθηκε περισσότερο με την αντίληψη περί κοινωνικού προορισμού του πλούτου παρά με την περαιτέρω αύξηση της οικονομικής περιουσίας μέσα από την επέκταση των βιομηχανικών και εμπορικών επιχειρήσεων του πατέρα του Γεώργιου ή του παππού του Σίμωνα. Το ίδιο θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί και για τον εγγονό του Δημήτριου και γιο του Στέφανου Μάνου, Κωνσταντίνο, ο οποίος δεν πραγματοποίησε μεγάλα επενδυτικά άλματα, παραμένοντας, όμως, επιφανές μέλος της ανώτερης αστικής τάξης στην Ουγγαρία και κάτοχος μεγάλης κινητής και ακίνητης περιουσίας.

Ξεκινώντας από τη μετακίνηση και εγκατάσταση των Σίνα και Μάνου στην Αψβουργική Αυτοκρατορία, θα μπορούσε κανείς να κάνει κάποιες πρώτες παρατηρήσεις. Κατ' αρχάς και οι δύο οικογένειες ήσαν μακεδονοβλαχικής (αρωμουνικής) καταγωγής και προέρχονταν από τον ευρύτερο χώρο της Μακεδονίας¹. Συγκεκριμένα, οι Σίνα ήλκαν την καταγωγή τους από τη

1. Οι Δημητριάδες συμπεριέλαβαν στη Μακεδονία και την περιοχή της Αρβανιτιάς, ενώ στον κατάλογο των πόλεων της ευρύτερης μακεδονικής περιφέρειας συγκατέλεξαν

Μοσχόπολη², ενώ η γενέτειρα των Μάνου ήταν το Μοναστήρι ή Βιτώλια, όπως αλλιώς λεγόταν³. Δεύτερον, το δρομολόγιο της ζωής τους ήταν άρρηκτα συνυφασμένο με την περίοδο ανάπτυξης του εμπορίου της Μοναρχίας με την Ανατολή⁴ και γενικότερα με την οικονομική πολιτική των αυτοκρατόρων της Αυστρίας, όπως αυτή εκφράστηκε μέσα από την τόνωση της εγχώριας βιομηχανίας και την επέκταση του εξωτερικού της εμπορίου, κυρίως μετά τα μέσα του 18ου αιώνα⁵· και τρίτον, η μακρά εμπειρία τους στο χερσαίο εμπόριο των μεγάλων αποστάσεων συνέβαλε στο να επεκτείνουν τις οικονομικές τους συναλλαγές στη Βιέννη και τη Βουδαπέστη, αξιοποιώντας τους ευνοϊκούς για τους εμπορευόμενους οθωμανούς υπηκόους όρους των συνθηκών Karlowitz (1699), Passarowitz (1718) Βελιγραδίου (1739) και Siston (1791).

Το «ταξίδι» τους προς την Κεντρική Ευρώπη ξεκίνησε στα τέλη του 18ου αιώνα. Η πρώτη περίοδος της μεταναστευτικής ιστορίας των δύο οίκων εγκαινιάζεται με τους Σίμωνα Σίνα και Δημήτριο Μάνο. Η καταστροφή της Μοσχόπολης, το 1769, ανάγκασε την οικογένεια Σίνα να εγκαταλείψει τη γενέτειρά της και να οργανώσει τις εμπορικές της επιχειρήσεις, αρχικά στη Βουδαπέστη και αργότερα στη Βιέννη⁶. Η επιλογή του – όπως και πολλών άλλων βαλκάνιων εμπόρων – να εγκατασταθεί μόνιμα στη Βιέννη συνδέθηκε προφανώς με τη λειτουργία της πόλης, την εποχή εκείνη, εξαιτίας αφενός της ανάδειξής της σε μεγαλοαστικό κέντρο και αφετέρου της

αστικούς ή ημι-αστικούς οικισμούς της σημερινής Βόρειας Ηπείρου, όπως τη Μοσχόπολη, την Αυλώνα, το Δυρράχιο και την Οχρίδα (Δανιήλ Φιλιππίδης, Γρηγόριος Κωνσταντάς, *Γεωγραφία Νεωτερική*, Αθήνα, 1968, σ. 197, σ. 201, σ. 208).

2. Γεώργιος Λάιος, *Σίμων Σίνας*, Αθήνα 1972, σ. 3.

3. Ίκαρος Μαντούβαλος, *Όψεις του παροικιακού ελληνισμού. Από το Μοναστήρι στην Πέστη. Επιχείρηση και αστική ταυτότητα της οικογένειας Μάνου (τέλη 18ου - 19ος αιώνας)*, αδημ. διδ. διατριβή, Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2007, σ. 73.

4. Για τους εμπορικούς δεσμούς της Μοναρχίας με το Levante βλ. Beer, Adolf, «Die österreichische Handelspolitik unter Maria Theresia und Josef II», In: *Archiv für österreichische Geschichte*, Bd. 86 (Βιέννη 1898), σ. 79-90.

5. Adolf Beer, *Studien zur Geschichte der österreichischen Volkswirtschaft unter Maria Theresia*. 1. *Die österreichische Industriepolitik*, In: AÖG 81, 1895, S. 1-134· του ίδιου, «Die österreichische Handelspolitik unter Maria Theresia und Josef II», *Archiv für österreichische Geschichte* 86 (Βιέννη 1898) 3-204.

6. Σπυρίδων Λάμπρος, «Η Μοσχόπολη και η οικογένεια Σίνα», *Νέος Ελληνομνήμων* 21 (1927) 159-164, 163· Λάιος, *Σίμων Σίνας*, ό. π., σ. 15, υπ. 5.

αυξανόμενης σημασίας των εμπορικών της δεσμών με την Τεργέστη, τα Βαλκάνια, τη Βουδαπέστη, το βόρειο και βορειοανατολικό τμήμα της Μοναρχίας⁷.

Για τον Δ. Μάνο, η αστάθεια του πολιτικού περιβάλλοντος στη Μακεδονία (εξαιτίας των καταχρήσεων του Αλή πασά) και οι διαμάχες γύρω από κληρονομικά ζητήματα στον τόπο καταγωγής του, τα Βιτώλια, λειτούργησαν ενισχυτικά στην προοπτική αναζήτησης ασφαλέστερων συνθηκών διαμονής και επαγγελματικής προοπτικής στον εξω-οθωμανικό χώρο⁸. Αφού παρέμεινε για ένα διάστημα στη Βιέννη (τη δεκαετία του 1790), μετοίκησε στην Πέστη στις αρχές του 19ου αιώνα, σε μία περίοδο δηλαδή που η πόλη αποκτούσε οικονομικά και πολιτικά χαρακτηριστικά μητροπολιτικού κέντρου⁹. Η ένταξή του στην τάξη των εμπόρων της Πέστης, οι οποίοι, ως γνωστόν, διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στη διεξαγωγή του διαμετακομιστικού εμπορίου της Ουγγαρίας¹⁰, του παρείχε τα εχέγγυα για επιτυχή επαγγελματικό βίο.

Στο πεδίο των εμπορικών τους συναλλαγών, ο Σ. Σίνας και ο Δ. Μάνος παρουσιάζουν περίπου μια κοινή πορεία και διαδρομή. Και οι δύο διεξήγαγαν χονδρικό εισαγωγικό εμπόριο και παράλληλα διενεργούσαν μεταφορές εμπορευμάτων για λογαριασμό τρίτων. Η συγκυρία μάλιστα των ναπολεόντειων πολέμων και οι προσεκτικοί χειρισμοί κατά τη διάρκεια της νομισματικής κρίσης στη Μοναρχία (1811) τους βοήθησαν να υπερβούν τον κίνδυνο της χρεοκοπίας και της κατάρρευσης. Το κύριο είδος με το οποίο εμπορεύονταν ήταν το βαμβάκι, που εισήγαγαν στα εδάφη της Αυτοκρατορίας. Η ενασχόλησή τους με τη διακίνηση και μεταφορά του προϊόντος από τα Βαλκάνια συνυφάνθηκε με την ανάπτυξη που γνώριζε την εποχή εκείνη ο κλάδος της βαμβακοβιομηχανίας και υφασματοβιομηχανίας στην Αυστρία και τη Βοημία και με τη ζήτηση, από την πλευρά των βιομηχανιών

7. Roman Sandgruber, *Ökonomie und Politik. Österreichische Wirtschaftsgeschichte vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Βιέννη 1995, σ. 119.

8. Μαντούβαλος, *Όψεις του παροικιακού ελληνισμού*, ό. π., σ. 78–80.

9. Dieter Klein, «Budapest – Die Stadterweiterung der ungarischen Metropole im 19. Jahrhundert. Historismus, Jugendstil und die Suche nach einem ungarischen Nationalstil», στο: *Beiträge zur Geschichte und Kultur Südosteuropas*, Βιέννη 1989, σ. 348· János Poór Poór, «Buda, Pest, and Óbuda Between 1703 and 1815» στο: András Gerő – János Poór (επιμ.), *Budapest. A history from its beginnings to 1998*, Νέα Υόρκη, Columbia 1997, σ. 55.

10. Gyula Mérei, «Marktverhältnisse im Außenhandel des Königreich Ungarn 1790 – 1848», στο: *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae* 27 (1981) 359–424, 379.

τους, για πρώτες ύλες και πρωτοεπεξεργασμένα προϊόντα¹¹. Στον κατάλογο των προϊόντων που μετέφεραν περιλαμβάνονταν επίσης δέρματα, καπνό, μαλλί και άλλα είδη από την Ανατολή, με τα οποία προμήθευαν τις κεντροευρωπαϊκές αγορές. Συγχρόνως, έλαβαν μέρος στο εξαγωγικό εμπόριο, διοχετεύοντας στις εμποροπανηγύρεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας βιομηχανικά προϊόντα, όπως υφάσματα.

Η μορφή που επέλεξαν να οργανώσουν την εμπορική τους δράση εξαρτιόταν κάθε φορά από το περιβάλλον μέσα στο οποίο δρούσαν και την κεφαλαιακή τους επάρκεια. Τη δεκαετία του 1790, δηλαδή την περίοδο που ήταν αρχικά εγκατεστημένοι στη Βιέννη, ο Δημήτριος Μάνος προτίμησε να συνεργαστεί με τον συντοπίτη του Μακεδονοβλάχο Κωνσταντίνο Ζιόλη, συμμετέχοντας στην ομόρρυθμη εταιρεία «Μάνος και Ζιόλης». Την ίδια περίοδο, μια άλλη εταιρεία με την επωνυμία «Δημήτριος Μάνος και συντροφία», με έδρα τα Βιτώλια, λειτουργούσε ως εμπορικός αντιπρόσωπος της «Μάνος και Ζιόλης» στις αγορές της Μακεδονίας. Η οργάνωση των επιχειρήσεών του με έδρα τη Βιέννη συνδέθηκε με τη σημασία της πόλης, ως βαμβακαποθήκης της Κεντρικής Ευρώπης και ως κεντρικής αγοράς διάθεσης, για το εμπόριο βαμβακιού και βαμβακονημάτων με το Levante. Ωστόσο, η αδυναμία της «Μάνος και Ζιόλης» να εμπεδώσει τη θέση της στην ανταγωνιστική αγορά της Βιέννης είχε ως συνέπεια τον τερματισμό των εργασιών της. Το γεγονός αυτό οδήγησε τον Δημήτριο Μάνο – οθωμανό έως τότε υπήκοο – να στρέψει την προσοχή του στην Ουγγαρία που λειτουργούσε ως ενδιαμέσος χώρος παραγωγής πρώτων υλών και διαμετακομιστικού εμπορίου της νοτιοανατολικής Ευρώπης με τις κληρονομικές χώρες της Μοναρχίας και τη Δύση¹². Στις αρχές του 19ου αιώνα, μαζί με την οικογένειά του, θα μετοικήσει στην Πέστη, έχοντας αποχωρήσει από το εταιρικό σχήμα «Δημήτριος Μάνος και

11. Για τις υφασματοβιομηχανίες της Αψβουργικής Μοναρχίας και τη διακίνηση του βαμβακιού από την Οθωμανική Αυτοκρατορία προς την Κεντρική Ευρώπη βλ. Όλγα Κατσιαρδή-Hering, *Τεχνίτες και τεχνικές βαφής νημάτων. Από τη Θεσσαλία στην Κεντρική Ευρώπη (18ος - αρχές 19ου αι.)*. Επίμετρο: *Η Αμπελακιώτικη Συντροφία (1805)*, Αθήνα - Αμπελάκια 2003, όπου και σχετική βιβλιογραφία.

12. Karl Uhrlirz, *Handbuch der Geschichte und seiner Nachbarländer Böhmen und Ungarn*, Bd. 2, Graz, Βιέννη, Λειψία 1930, σ. 358· Mérei, «Marktverhältnisse im Außenhandel», *ό.π.*, 371· David Good, *Der wirtschaftliche Aufstieg des Habsburgerreiches 1750-1914*, Βιέννη, Κολωνία, Graz 1986, σ. 34, σ. 36-37.

συντροφία» και ακολουθώντας ανεξάρτητη επιχειρηματική πορεία. Η πολιτογράφηση του σε ούγγρο υπήκοο και η απόκτηση του δικαιώματος του πολίτη της ελεύθερης βασιλικής πόλης της Πέστης καθόρισαν την οικογενειακή εξέλιξη στο νέο οικονομικό περιβάλλον, καθώς και τα περιθώρια εμπορικής δράσης του γενάρχη της.

Ανάλογη εξέλιξη σημειώθηκε και στην περίπτωση του Σ. Σίνα, που στα 1803 έλαβε την απόφαση να ασκήσει χονδρικό εμπόριο στη βάση ατομικής επιχείρησης. Έτσι, προχώρησε στην ίδρυση του οίκου με την επωνυμία «Σίμων Γεωργίου Σίνας», ο οποίος λειτούργησε 80 περίπου χρόνια, έως ότου διαλυθεί οριστικά με την έκλειψη του τελευταίου άρρενος γόνου της οικογένειας Σίνα. Είχε προηγηθεί η συμμετοχή του ως ανώνυμου εταίρου στην ομόρρυθμη εταιρεία «Βρέτας Παπαναούμ και Σία», το 1792, και στην «Σίμων Γεωργίου Σίνας και Σία», το 1798¹³.

Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει η εξής υπόμνηση. Ο Σίμων Σίνας, αν και εγκατεστημένος στην αυτοκρατορική πρωτεύουσα πάνω από είκοσι χρόνια, προτίμησε, σε αντίθεση με τον Δημήτριο Μάνο, να διατηρήσει την οθωμανική του υπηκοότητα, έως το 1818 (έτος απόκτησης αυστριακής υπηκοότητας), κυρίως για οικονομικούς λόγους. Τα εμπορικά του συμφέροντα τού υπαγόρευαν άλλωστε μια τέτοια επιλογή. Τα δασμολογικά προνόμια ως προς το χονδρικό εμπόριο (με την καταβολή του τελωνειακού δασμού 3%), που απολάμβανε ως οθωμανός υπήκοος, σύμφωνα με τις συνθήκες που υπογράφηκαν μεταξύ Βιέννης και Υψηλής Πύλης, δεν του επέτρεπαν να μεταπηδήσει στη νομική θέση του αυστριακού υπηκόου. Παράλληλα, όμως, αναζητούσε τρόπο να παρακάμψει τις ισχύουσες για τους ξένους εμπόρους απαγορευτικές διατάξεις ως προς το λιανικό εμπόριο. Η λύση δόθηκε το 1811 με την απόκτηση της αυστριακής υπηκοότητας του γιου του, Γεωργίου Σίνα, με τον οποίον συνεργαζόταν εμπορικά, πετυχαίνοντας έτσι τον παραπάνω συνδυασμό.¹⁴

Στο πλαίσιο της αναπροσαρμογής της επιχειρηματικής στρατηγικής του, ο Σ. Σίνας σχεδίασε και την οργανωτική ανανέωση του εμπορικού του οίκου, προετοιμάζοντας με αυτόν τον τρόπο τη διαδοχή του, που αποτελούσε άλλωστε το κρίσιμο θεμέλιο επάνω στο οποίο στηριζόταν η μελλοντική

13. Βασιλική Σειρηνίδου, *Οι Έλληνες στη Βιέννη, 1780-1850*, αδημ. διδ. διατριβή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2002, σ. 326-327.

14. Λάιος, *Σίμων Σίνας*, ό. π., σ. 27-28.

ευημερία μιας οικογενειακής εταιρείας¹⁵. Στα 1803 μεταβίβασε κάθε δικαίωμα εμπορικής συναλλαγής στον εικοσάχρονο τότε γιο του Γεώργιο, ο οποίος, πολύ γρήγορα, θα ανασχεδιάσει τη δράση της επιχείρησης στο πεδίο του εμπορίου, εισάγοντας στην Κεντρική Ευρώπη βαμβάκι από τις Ινδίες και μεγάλες ποσότητες γαλλικού οίνου¹⁶. Μετά τον θάνατο του πατέρα του (1822) ανέλαβε εξ ολοκλήρου το πηδάλιο της επιχείρησης, αναπτύσσοντας ευρύτερους δεσμούς με την εγχώρια οικονομία. Το ενδιαφέρον του διαδόχου του οίκου Σίνα επεκτάθηκε και στη βελτίωση της καλλιέργειας καπνού στην Ουγγαρία, γεγονός που συνετέλεσε στην ενίσχυση της εγχώριας γεωργικής παραγωγής. Εκτός δηλαδή από το βαμβάκι και το μαλλί με τα οποία προμήθευε τα νηματουργεία της Μοναρχίας, αλλά και άλλων περιοχών της Ευρώπης, ο καπνός άρχισε να αποκτά σταθερή θέση στα επενδυτικά σχέδια του Γ. Σίνα, ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1820. Μαζί με τους τρεις τραπεζικούς οίκους της Βιέννης, Rothschild, Geymüller και Amstein & Eskeles, επεχείρησε στα 1829 να συμμετάσχει δυναμικά στο εμπόριο του καπνού¹⁷.

Στην περίπτωση του Δ. Μάνου, το θέμα της διαδοχής προσέκρουσε στην ανηλικότητα των αρρένων απογόνων του, Ιωάννη και Στέφανου Μάνου. Όταν ο Δ. Μάνος έφυγε από τη ζωή, το 1815, ο Ιωάννης ήταν 12 και ο Στέφανος μόλις 3 ετών. Έπρεπε να παρέλθουν είκοσι έξι ολόκληρα χρόνια για να εισέλθει στον εμπορικό στίβο η νεότερη γενιά της οικογένειας, δια του σημαντικότερου εκπροσώπου της, του Στέφανου Μάνου. Με όχημα την πλατιά του μόρφωση, ο δευτερότοκος γιος του γενάρχη ανέβηκε γρήγορα τα σκαλοπάτια της εγχώριας μεγαλοαστικής τάξης, η οποία, με κέντρο τη Βουδαπέστη – τη μελλοντική πρωτεύουσα της χώρας (1873) – δραστηριοποιήθηκε έντονα στον χώρο των εξαγωγών στη δεκαετία του 1860¹⁸. Στα

15. Mary Rose, «Beyond Buddenbrooks: The Family Firm and the Management of Succession in Nineteenth Century Britain», In: Jonathan Brown and Mary Rose (επιμ.), *Entrepreneurship, Networks, and Modern Business*, Μάντσεστερ 1993, σ. 127-143, σ. 133.

16. Λάιος, Σίμων Σίνας, ό. π., σ. 75· Amelie Lanier, *Die Geschichte des Bank-und Handelshauses Sina*, Φρανκφούρτη 1998, σ. 41.

17. Lanier, *Die Geschichte*, ό. π., σ. 43-44.

18. György Ránki, «Die Entwicklung des ungarischen Bürgertums vom späten 18. zum frühen 20. Jahrhundert», Jürgen Kocka (επιμ.), *Bürgertum im 19. Jahrhundert*, Bd. 1: *Einheit und Vielfalt Europas*, Göttingen, 1995, σ. 230-248, 235.

1841, ο Στ. Μάνος ίδρυσε με τον Γεώργιο Μάντζο, παλαιό συνεργάτη και επιστήθιο φίλο του πατέρα του, την ομόρρυθμη εταιρεία «Μάντζος και Μάνος», με κύριο αντικείμενο την αποκλειστική ανάληψη και εκτέλεση εμπορικών παραγγελιών στο πλαίσιο του εξωτερικού εμπορίου της Ουγγαρίας. Αυτή τη φορά, όμως, το βασικό προϊόν της επιχείρησης δεν ήταν το βαμβάκι, αλλά τα δέρματα, αν και δεχόταν παραγγελίες και για άλλα εμπορεύματα σε μικρότερες ποσότητες (από αποικιακά βαμβακερά, προερχόμενα από την Αγγλία, έως βλάχικο μετάξι και μαλλί και από εδώδιμα είδη εισαγωγής και εξαγωγής έως μηχανές κοσκινίσματος δημητριακών)¹⁹.

Ως προς το ανθρωπογεωγραφικό εύρος των εμπορικών δικτύων των επιχειρήσεων Σίνα και Μάνου, παρατηρείται μεγάλη διαφοροποίηση, που αντανακλά και τη δυναμική τους στον χώρο. Συγκεκριμένα, η εμπορική δραστηριότητα του Δημήτριου Μάνου, κατά την περίοδο 1802-1810, διαρθρωνόταν σε δύο κύριους γεωγραφικούς κύκλους: ο πρώτος κύκλος είχε ως κέντρο τις αγορές και τον τόπο παραγωγής των προϊόντων στα Βαλκάνια (Σέρρες, Περιστέρα, Βελεσά, Πρελεπέ, Ιακόβα, Μαυρονόρους κ.ά.) όπου αγοράζονταν ή πωλούνταν τα εξαγόμενα και εισαγόμενα, αντίστοιχα, προϊόντα και ο δεύτερος κύκλος τις δύο οικονομικές ζώνες της δυτικής και ανατολικής Αψβουργικής Αυτοκρατορίας, τη Βιέννη και την Πέστη. Ενδιάμεσα, παρεμβαλλόταν μια σειρά σταθμών και περιφερειακών πόλεων που, είτε εξυπηρετούσαν τις ανάγκες της εμπορικής διακίνησης ως διαμετακομιστικά κέντρα και συνοριακοί οικισμοί, π.χ. Νίσσα, Βελιγράδι, Σεμλίνο ή Βιδίνι και Όρσοβα, είτε λειτουργούσαν ως χώροι εμπορίου συναλλαγματικών, όπως η Κωνσταντινούπολη²⁰. Ακόμα εκτενέστερη υπήρξε η εμπορική δικτύωση του οίκου «Μάντζος και Μάνος», που απλωνόταν στα μέσα του 19ου αιώνα από το Λονδίνο έως την Κωνσταντινούπολη, από τη Σύρο έως την Λειψία και από τη Βιέννη έως το Γαλάτσι, τη Βραΐλα και το Γιούργεβο²¹. Πόλεις και λιμάνια της Γηραιάς Ηπείρου και της μεσογειακής λεκάνης εγγράφονταν στο χερσαίο και θαλάσσιο δίκτυο της εταιρείας, της οποίας πρωταρχικός στόχος ήταν η εξυπηρέτηση των πελατών της, η έγκαιρη και ασφαλή μεταφορά των εμπορευμάτων τους. Την εικόνα ενός

19. Μαντούβαλος, *Όψεις του παροικιακού ελληνισμού*, ό. π., σ. 202-214, σ. 228-274.

20. Ό. π., σ. 201.

21. Ό. π., σ. 275.

διεθνούς οίκου μεγαλύτερης εμβέλειας από εκείνης των Μάνου μαρτυρά το γεωγραφικό πλέγμα των εμπορικών σχέσεων της επιχείρησης «Σίμων Γεωργίου Σίνας», που εκτείνονταν από Βιέννη μέχρι Ρώμη, Γενεύη, Μασσαλία, Παρίσι, Λονδίνο, Αμβούργο, Βερολίνο, Βαρσοβία, Lemberg, Βουκουρέστι, Οδησός, Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Αλεξάνδρεια, Κάιρο και Ινδίες²².

Στο επίπεδο των συνεργασιών, συνεταιρικών και μη, οι πρωταγωνιστές της εμπορικής δράσης αναζητούσαν κυρίως άτομα από το στενό οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον, που τους συνέδεαν σχέσεις συγγένειας και μακρόχρονης φιλίας ή κοινές πολιτισμικές ρίζες. Η εξάπλωση των επιχειρήσεων του Γ. Σίνα επέβαλε την αύξηση των υπαλλήλων του εμπορικού του οίκου, η πλειοψηφία των οποίων ήσαν Μοσχοπολίτες και κυρίως μέλη των συγγενικών του οικογενειών Κιοπέκα και Τζεχάνη²³. Από το Μοναστήρι κατάγονταν παλαιοί συνέταιροι του Δ. Μάνου, όπως οι Κωνσταντίνος Ζιόλης και Δημήτριος Χατζή Αθανασίου, ενώ στη βάση συγγενικών και εθνοτοπικών αλληλεγγυοτήτων σχηματίστηκε ένας κύκλος αντιπροσώπων, αποστολέων και πελατών του, στην πλειοψηφία τους, Αρωμούνων²⁴. Αντιθέτως, μακριά από τη λογική της εθνοτοπικής συσπείρωσης στην επιχειρηματική βάση κινήθηκε η εταιρεία «Μάντζος και Μάνος», όταν επεχείρησε να εισέλθει δυναμικά στο διαμετακομιστικό εμπόριο, διεισδύοντας στις διεθνείς αγορές και συνάπτοντας συνεργασίες με εμπορικούς οίκους από διάφορες «επιχειρηματικές κουλτούρες» (π.χ. Χιώτες).

Αν και το εμπόριο αποτέλεσε για τους δύο οίκους ιδιαίτερα πρόσφορο πεδίο επενδυτικών πρωτοβουλιών, ωστόσο η τοποθέτηση κεφαλαίων τους επεκτάθηκε και σε άλλους τομείς της οικονομίας. Όσον αφορά στην πρώτη γενιά επιχειρηματιών, η προσοχή τους στράφηκε μεταξύ άλλων προς την ανάπτυξη προτραπεζικών συναλλαγών για την κάλυψη των τρεχουσών λειτουργικών εργασιών των εμπορικών τους οίκων. Ας υπογραμμιστεί ότι η

22. Λάιος, *Σίμων Σίνας*, ό. π., σ. 76.

23. Ό. π., σ. 30.

24. Για την εθνοτοπική συσπείρωση στην επιχειρηματική δράση των Αρωμούνων στη Μοναρχία και την αναπαραγωγή τους μέσα από την οικογένεια και τις κουμπαριές βλ. Μαρία Χριστίνα Χατζηϊωάννου, «Νέες προσεγγίσεις στη μελέτη των εμπορικών δικτύων της διασποράς. Η ελληνική κοινότητα στο Μάντσεστερ», στο Μ. Στασινοπούλου, Μ.Χ. Χατζηϊωάννου (επιμ.), *Διασπορά - Δίκτυα - Διαφωτισμός*, τετράδια εργασίας 28, Αθήνα, 2005, σσ. 145-166, σ. 153-156.

επίσημη αγορά χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου στη Βιέννη ήταν ατελώς ανεπτυγμένη τον 18ο αιώνα²⁵, και η απουσία ενός νομικού πλαισίου στην Ουγγαρία, μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα²⁶, αποτελούσε αναντίρρητα πρόσκομμα στη διαμόρφωση ασφαλούς δανειοδοτικού συστήματος. Στον αντίποδα της επιχείρησης του Δ. Μάνου, που δεν κατάφερε να ξεφύγει από τα όρια του παραδοσιακού εμπορίου προϊόντων, χρημάτων, συναλλαγματικών και ομολογιών, βρισκόταν ο οίκος του Σ. Σίνα που διαδραμάτισε καίριο ρόλο στην ίδρυση της *Nationalbank* (1816), της πρώτης μετοχικής τράπεζας στη Βιέννη, με συστηματική λειτουργία ανταλλαγών και καταθέσεων²⁷. Μάλιστα, η μακρόχρονη ανάληψη υψηλόβαθμων διοικητικών θέσεων στον χρηματοπιστωτικό αυτόν οργανισμό από τον Γ. Σίνα (διευθυντής, 1825-1849/ αναπληρωτής διοικητής, 1849-1856), πέρα από το γεγονός ότι υποδηλώνει την ένταξη της οικογένειας στις οικονομικοκοινωνικές ιεραρχίες της αυτοκρατορίας και τη στενή της σχέση με το κράτος, αντανakλά συγχρόνως και την εμπλοκή της στο παιχνίδι των συναλλαγών μεταξύ κράτους και ιδιωτικών συμφερόντων²⁸.

Στα επενδυτικά σχέδια του Δ. Μάνου και του Σ. Σίνα συμπεριλήφθηκε και η αγορά ακινήτων. Η οικονομική εκμετάλλευση ενός ακινήτου στην Πέστη (μέσα από την εκμίσθωση διαμερισμάτων, αποθηκευτικών και επαγγελματικών χώρων) εξασφάλιζε στην οικογένεια Μάνου αυξανόμενη ρευστότητα στο πλαίσιο του καταναλωτικού της αποθέματος. Παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε τον πρώτο καιρό ο Σ. Σίνας, λόγω της οθωμανικής του υπηκοότητας, κατάφερε τελικά να τοποθετήσει κεφάλαια στην αγορά ακινήτων τόσο στην αυτοκρατορική πρωτεύουσα όσο και στην Ουγγαρία. Τα πρώτα ακίνητα που απέκτησε η οικογένεια Σίνα ήταν αστικές κατοικίες και μάλιστα στη Βιέννη. Η επένδυση στην αγορά ακινήτων δεν ήταν ανεξάρτητη από τη συνεχή υποτίμηση του νομίσματος και τις πληθωριστικές πιέσεις που

25. Peter Eigner – Michael Wagner – Andreas Weigl, «Finanzplatz: Wien als Geld -und Kapitalmarkt», στο: Günter Chaloupek, Peter Eigner, Michael Wagner (επιμ.), *Wien. Wirtschaftsgeschichte, 1740-1938*, στο: *Geschichte der Stadt Wien*, τόμος 5, Βιέννη 1991, σ. 911 - 1.000, σ. 920.

26. Amelie Lanier, *Das Kreditwesen Ungarns im Vormärz*, Φρανκφούρτη 1995, σ. 101.

27. Lanier, *Die Geschichte*, ό. π., σ. 101.

28. Ό.π., σ. 125.

γνώριζε η αψβουργική οικονομία στις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα²⁹. Με την ανύψωσή του στην τάξη της ουγγρικής αριστοκρατίας, το 1818, μπόρεσε να γίνει κάτοχος μεγάλων εκτάσεων γης στο Βανάτο της Ουγγαρίας³⁰, όπως ήταν οι γαιοκτησίες Kizdia και Hodos που αποτελούσαν ιδιοκτησία του στρατάρχη Schwarzenberg³¹.

Οι επενδύσεις σε αστικά και αγροτικά ακίνητα και σε αγροτικές εκμεταλλεύσεις συνεχίστηκαν βέβαια και στη δεύτερη γενιά. Για τον Στ. Μάνο, η απόκτηση σπιτιών, οικοπέδων και γαιών, εντός και εκτός της ουγγρικής μητρόπολης – πάντα όμως μέσα στα όρια του ουγγρικού βασιλείου – αποτέλεσε μια σταθερή επένδυση. Μέχρι το τέλος της ζωής του, υπήρξε ιδιοκτήτης οικοπέδων και οικιών στην Πέστη στις περιοχές Βέλνáros (γερμ. Innenstadt), Erzsébetváros (γερμ. Elisabethstadt) και Józsefváros (γερμ. Josephstadt) καθώς και κάτοχος ενός λιβαδιού στην Βούδα, στην Krisztinaváros (γερμ. Christinenstadt). Η διασπορά της ιδιοκτησίας σε πόλεις της ιστορικής Ουγγαρίας (Níáregyháza) και της Τρανσυλβανίας (Bábony, Dános και Jakabfalva), έξω δηλαδή από το διοικητικό και πολιτικό κέντρο της χώρας, δηλώνει την σημασία που απέδιδε η οικογένεια στην τοποθέτηση χρημάτων σε ακίνητα που βρίσκονταν σε εύφορες περιοχές του ανατολικού τμήματος της αψβουργικής αυτοκρατορίας. Κατοικίες, αποθηκευτικοί χώροι, αγροτεμάχια, αμπελώνες και δασικές εκτάσεις συνιστούσαν τον πυρήνα της ακίνητης περιουσίας του³².

Αντιθέτως, ο Γ. Σίνας, ως αυστριακός υπήκοος και με τίτλους αυστριακής και ουγγρικής ευγένειας, κατηύθυνε τα κεφάλαιά του προς την αγορά ακινήτων που βρίσκονταν σε ολόκληρη την αψβουργική επικράτεια³³. Στις «Κληρονομικές Χώρες» (Erblanden) ο Γ. Σίνας αγόρασε ακίνητα που ή ανήκαν κάποτε σε θρησκευτικά ιδρύματα ή βρίσκονταν στην κυριότητα του κράτους. Το 1833, με τη βοήθεια του φίλου του Joseph von Eichhoff, προέδρου του Αυλικού Επιμελητηρίου, έγινε κάτοχος γαιοκτησίας στο Mauerbach και το Fahrafeld. Δύο χρόνια αργότερα απέκτησε εκτάσεις στις

29. Lanier, *Die Geschichte*, ό. π., σ. 116.

30. Max Demeter Peyfuss, «Aromanian Landlords in the Banat around 1800», στο: *Revista Istorică*, s.n., tomul XIV, 2003, nr. 3-4, 59-82, 79.

31. Lanier, *Die Geschichte*, ό. π., σ. 116.

32. Μαντούβαλος, *Όψεις του παροικιακού ελληνισμού*, ό. π., σ. 311-324.

33. Lanier, *Die Geschichte*, ό. π., σ. 117-119.

θέσεις Orczidorf και Kalacska στο Βανάτο· τον ίδιο χρόνο ήλθαν στην κατοχή του κτήματα στην κομητεία Trentschin και Brumov, η γαιοκτησία Mislibowitz στη Μοραβία, καθώς και σπίτια στο Pressburg. Στη δεκαετία του 1840 διέθεσε μέρος των κεφαλαίων για αγορές ακινήτων στη δυτική Ουγγαρία και στην περιοχή της Πέστης³⁴.

Ωστόσο, με τους γόνους της δεύτερης γενιάς μεταναστών ξεκινά και ένας νέος κύκλος επενδυτικών πρωτοβουλιών και κινήσεων, που συνέπεσε χρονικά με μια σειρά πολιτικών εξελίξεων (Επανάσταση του 1848, περίοδος της Νεοαπολυταρχίας, 1849-1867, Αυστροουγγρικός Συμβιβασμός, 1867). Για παράδειγμα, στον τομέα της βιομηχανίας, η οικογένεια Σίνα είχε επενδύσει πολύ νωρίς, ήδη από τις αρχές του 19ου αιώνα, με τη συμμετοχή της στη μετοχική εταιρεία νηματουργίας στο Pottendorf, νότια της Βιέννης. Τριάντα χρόνια αργότερα, ο Γεώργιος Σίνας, ασκώντας επεκτατική πολιτική, θα γίνει ο κυριότερος μέτοχος του νηματουργείου, ενώ, μαζί με τον τεργεστήνο εργοστασιάρχη Constantin von Reyer, ήταν ιδιοκτήτης νέας μηχανοκίνητης παραγωγικής μονάδας λινών νημάτων στο Pottendorf³⁵. Στις βιομηχανικές επιχειρήσεις της οικογένειας Σίνα συμπεριλαμβάνονταν και το εργοστάσιο χαρτοποιίας στο Klein-Neusiedl στην Κάτω Αυστρία, καθώς και το εργοστάσιο παραγωγής τευτλοσακχάρους, που ίδρυσε ο αδελφός του Γεώργιου Σίνα, Ιωάννης, στην περιοχή του Szent Miklos στην Ουγγαρία. Το τελευταίο εργοστάσιο εξελίχθηκε σε μία από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες όχι μόνον της Μοναρχίας αλλά της Ευρώπης γενικά. Οι δυσκολίες στην καλλιέργεια τεύτλου και κυρίως η τελωνειακή πολιτική που ασκούσε η κυβέρνηση της Αυστρίας συνετέλεσαν στην αποτυχία του επιχειρηματικού εγχειρήματος στα 1866³⁶.

Τη δεκαετία του 1820, με τη σταδιακή αυτονόμηση των πιστωτικών από τις αμιγώς εμπορικές του δραστηριότητες, ο οίκος Σίνα, υπό τη διεύθυνση του Γ. Σίνα, εξελίχθηκε σε ένα από τα τέσσερα ιδιωτικά τραπεζικά ιδρύματα της Αυστρίας (τα άλλα τρία ήσαν των Rotschild, Stametz, Arnstein-Eskeles) με υψηλό επίπεδο συγκέντρωσης χρηματιστικού κεφαλαίου. Μετά την χρεοκοπία του οίκου Fries, δημιουργήθηκε ευνοϊκή συγκυρία για τον Γ. Σίνα

34. Ό.π., σ. 118.

35. Ό.π., σ. 109.

36. Ό.π., σ. 108-109.

που, μαζί με τον οίκο Rotschild, έγινε αποκλειστικός πιστωτής του κράτους. Σημειωτέον ότι η σταθερή ανάγκη του αυστριακού κράτους για εξεύρεση πόρων με σκοπό την χρηματοδότηση μεγάλων σχεδίων ανάγκασε την κυβέρνηση να καταφύγει στην ίδρυση μεταβατικών κοινοπραξιών, με τη βοήθεια ιδιωτικών τραπεζικών οίκων, όπως των Σίνα, Rothschild, Parish, Geymüller και άλλων³⁷.

Πρωτοστατώντας στη διαδικασία εκσυγχρονισμού των υποδομών της Μοναρχίας, ο Γ. Σίνας υπήρξε επίσης ένας από τους χρηματοδότες του ατμοκίνητου σιδηροδρόμου της και της ατμοπλοΐας του Δούναβη. Παράλληλα ανέλαβε και τη διάνοιξη πολλών διωρύγων κατά μήκος του ποταμού, ενώ προχώρησε και στη συγκρότηση μετοχικής εταιρείας για την κατασκευή της κρεμαστής γέφυρας της Βουδαπέστης³⁸.

Στον τομέα των υποδομών δραστηριοποιήθηκε – σε μικρότερο όμως βαθμό – και ο Στ. Μάνος, αγοράζοντας τίτλους αξιογράφων της εταιρείας που συστήθηκε το 1850 για την κατασκευή του τούνελ στη Βούδα, και μετοχές της εταιρείας Οδικής Σιδηροτροχιάς στην Πέστη. Από την απογραφή της περιουσίας του, κινητής και ακίνητης, προκύπτει ότι στα 1888 μετείχε με δεκαεπτά μετοχές στο εταιρικό κεφάλαιο της *Pesti Magyar Kereskedelmi Bank* (Ουγγρικής Εμπορικής Τράπεζας της Πέστης), ενώ στο χαρτοφυλάκιό του περιέχονταν και λίγες μετοχές της *Első Magyar Iparbank* (Πρώτης Βιομηχανικής Τράπεζας της Ουγγαρίας). Ταυτόχρονα, επένδυσε χρηματικό κεφάλαιο σε βιομηχανικές και ασφαλιστικές εταιρείες, όπως στην εταιρεία *Schlick* (επιχείρηση χυτηρίου σιδηρομεταλλευμάτων και μηχανουργείου) και την *Első Magyar Általános Biztosító Társaság Pesten* (Πρώτη Ουγγρική Ασφαλιστική Εταιρεία)³⁹.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η επιχειρηματική δραστηριότητα του Στ. Μάνου εξαρτήθηκε από τις νέες οικονομικές συνθήκες που άρχισαν να διαμορφώνονται στην Ουγγαρία, ήδη από την εποχή της Μεταρρύθμισης (1825-1848). Ο οικοδομικός οργανισμός και η οικονομική ανάκαμψη της Βουδαπέστης, μετά το 1867 (*Ausgleich*), μέσα από την αύξηση των τραπε-

37. Eigner –Wagner –Weigl, «Finanzplatz», ό.π., σ. 960.

38. Λάιος, Σίμων Σίνας, ό. π., σ. 80-99· Lanier, *Die Geschichte*, ό.π., σ. 110-112.

39. Μαντούβαλος, Όψεις του παροικιακού ελληνισμού, ό. π., σ. 324-331.

ζικών χορηγήσεων σε κλάδους της βιομηχανίας⁴⁰ και των υπηρεσιών, επηρέασαν, έως έναν βαθμό, τις επενδυτικές του κινήσεις. Με λίγα λόγια, ο Στ. Μάνος ανήκε σε εκείνη τη γενιά μεγαλεμπόρων - επιχειρηματιών στην Ουγγαρία που αναδείχθηκαν σε προδρόμους της ουγγρικής οικονομικής ελίτ, μέσα από τη συμβολή τους στη διαδικασία του εκσυγχρονισμού και της εκβιομηχάνισης της εγχώριας οικονομίας καθώς και την εισαγωγή καπιταλιστικών μεθόδων στην παραγωγή⁴¹.

Ολοκληρώνοντας, θα ήθελα να σταθούμε επιγραμματικά στη γαμήλια στρατηγική και τη σημασία του γάμου αναφορικά με τα επιχειρηματικά σχέδια και την κοινωνική άνοδο των Σίνα και Μάνου. Κατ' αρχάς, το πρότυπο της κοινωνικής ενδογαμίας, με κριτήρια εθνοθησκευτικά, υιοθετήθηκε από την πρώτη γενιά των δύο οικογενειών, τους Δ. Μάνο και Σ. Σίνα. Η επιλογή αυτή ήταν βέβαια άμεσα συνδεδεμένη με τις εμπορικές και επαγγελματικές τους υποθέσεις. Στην περίπτωση, όμως, των γιων τους, η γαμήλια στρατηγική καθορίστηκε, όχι μόνον από τη μακεδονοβλαχική τους προέλευση, αλλά και από τα ταξικά τους συμφέροντα, όπως άλλωστε αποδεικνύουν οι γάμοι του Στ. Μάνου με την Κατερίνα Κάπρα, θυγατέρα του Κωνσταντίνου Κάπρα⁴², ευγενικής καταγωγής, και του Γεώργιου Σίνα με την Αικατερίνη Ναούμ Δέρρα von Moroda⁴³. Προφανώς, η κοινωνική και οικονομική επιφάνεια των παραπάνω οικογενειών έπαιξαν πρωτεύοντα ρόλο στην απόφασή τους να επαναπροσδιορίσουν τη στάση τους και να διευρύνουν τα δίκτυα των κοινωνικών και πολιτικών τους σχέσεων.

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι οι οίκοι Σίνα και Μάνου οργάνωσαν τις επιχειρήσεις τους, μέσα από την ανάπτυξη ποικίλων επενδυτικών πρωτοβουλιών σε διάφορους τομείς της οικονομίας. Η πρώτη γενιά αξιοποίησε επιτυχώς τις νέες ευκαιρίες για το εμπόριο μεγάλων αποστάσεων που προσέφερε η εκβιομηχάνιση της αψβουργικής οικονομίας, στα τέλη του 18ου

40. Στο διάστημα 1867 - 1913 η βιομηχανική παραγωγή στην Ουγγαρία διογκώθηκε δεκατέσσερις φορές και ο μέσος όρος ετήσιας αύξησής της ήταν ένας από τους υψηλότερους στην Ευρώπη (Thomas Barcsay, «Banking in Hungarian Economic Development 1867-1919», *Business and Economic History* 20 (1991) 216-225, 217).

41. Konstantinos Raptis, *Kaufleute im Alten Österreich 1848-1900. Ihre Beziehungen zur Verwaltung und ihre Stellung in Wirtschaft, Gesellschaft und öffentlichen Leben*, Βιέννη 1996, σ. 24.

42. Μαντούβαλος, *Όψεις του παροικιακού ελληνισμού*, ό. π., σ. 69.

43. Μαντούβαλος, *Όψεις του παροικιακού ελληνισμού*, ό. π., σ. 31.

αιώνα, συσσωρεύοντας το απαραίτητο, για την οικονομική της επέκταση, κεφάλαιο. Τα περιθώρια της κοινωνικής κινητικότητας του Δ. Μάνου και Σ. Σίνας καθορίστηκαν από τις οικονομικές δομές του τόπου εγκατάστασής τους και συγκεκριμένα από την υπανάπτυξη της Ουγγαρίας και την αναπτυσσόμενη ή καλύτερα αναπτυγμένη οικονομία της Αυστρίας.

Η νομική θέση των Μάνου και Σίνας στο πολιτικό σύστημα της Αυτοκρατορίας (ούγγροι υπήκοοι ο Δ. και Στ. Μάνος / οθωμανός υπήκοος, έως το 1818, ο Σ. Σίνας, αυστριακός υπήκοος, με τίτλους ευγενείας, ο Γ. Σίνας) επηρέασε καθοριστικά τόσο τον επενδυτικό προσανατολισμό όσο και το μέγεθος των επιχειρήσεών τους. Με τη δεύτερη μεταναστευτική γενιά ξεκινά ένας νέος κύκλος επιχειρήσεων, που σχετίζονται με τον σταδιακό καπιταλιστικό μετασχηματισμό των οικονομιών των χωρών υποδοχής τους. Οι οικονομικές αποδόσεις και στρατηγικές τους συνυφάνθηκαν με τα πεδία δράσης τους, τούς επέτρεψαν να εμπεδώσουν το κοινωνικό τους status και να αναδειχθούν σε σημαντικούς εκπροσώπους της λεγόμενης «Wirtschaftsbürgertum» της Ουγγαρίας και της Αυστρίας. Η πάγια πρακτική επένδυσης σε ακίνητα, η αγορά χρηματικών τίτλων εταιρειών του εμπορικού και βιομηχανικού τομέα καθώς και του τομέα των υπηρεσιών, σε συνδυασμό μάλιστα με την κατοχή διοικητικών θέσεων σε οικονομικούς οργανισμούς, τούς απέφεραν τεράστιο πλούτο που, για τον μεν Στ. Μάνο μεταφράσθηκε σε 1.102.952 φιορίνια , για τον δε Γ. Σίνα σε 80.000.000 φιορίνια⁴⁵.

44. Μαντούβαλος, *Όψεις του παροικιακού ελληνισμού*, ό. π., σ. 303.

45. Σύμφωνα με τον αυστριακό τύπο της εποχής, η περιουσία του Γεωργίου ανερχόταν στο ποσό των 80.000.000 φιορινιών, ενώ με βάση την ένορκη δήλωση κληρονομιάς που κατέθεσε ο Σ. Σίνας, το 1856, υπολογιζόταν σε 28.072.888 φιορίνια (Λάιος, *Σίμων Σίνας*, ό. π., σ. 130).

Η έκδοση του έργου « Ελληνική Διασπορά στην Κεντρική Ευρώπη »
χρηματοδοτείται από το
Ινστιτούτο Ερευνών Ελλήνων Ουγγαρίας

Σειρά Ελληνικά Βιβλία 7.

Διεύθυνση σειράς: Νίκος Φωκάς

© Νίκος Φωκάς 2012

© Μετάφραση: Glaser Tamás, Mohay András
Επιμέλεια ελληνικού κειμένου: Νίκος Τζ. Σέρρης

Εκδόσεις **ÚJ MANDÁTUM**

www.ujmandatum.hu

Διευθυντής: István Németh
Επιμέλεια ουγγρικού κειμένου: Artúr Nemeskéry
Σελιδοποίηση: György Rác

Τυπογραφείο: HTSART
Διευθυντής: Iván Halász

Εξώφυλλο: η Γέφυρα των Αλυσίδων

ISBN 978 963 287 049 6